

SACHRATQI O'SIMLIGINING FARMATSEVTIKADAGI O'RNI

Raxmatova Hayotxon Ilhomjon qizi ¹

¹ Farg'ona davlat universiteti, Tabiiy fanlar fakulteti

3-kurs kimyo yo'nalishi 22.53-guruh talabasi

hayotxon23012005@gmail.com

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:16.06.2025

Revised: 17.06.2025

Accepted:18.06.2025

KALIT SO'ZLAR:

asafoetida,
pharmaceutical,
medicinal plant, resin,
bioactive compound,
antiseptic, spasmolytic

This article elaborates on the pharmaceutical significance of Ferula assa-foetida, analyzing its pharmacologically active compounds, traditional uses in folk medicine, and modern applications in pharmaceutical products. It provides scientific insights into the mechanisms of action, clinical efficacy, and the potential of asafoetida-based medicines based on recent biochemical and pharmacological research.

KIRISH. Mavzuning dolzarbligi. Dorivor o'simliklardan olinadigan tabiiy birikmalar farmatsevtik sanoatning eng muhim xomashyosi hisoblanadi. Ferula assa-foetida qadimdan turli kasalliklarni davolashda ishlatilgan bo'lsa-da, zamonaviy farmatsevtikada uning kimyoviy tuzilmasi va farmakodinamik xususiyatlari chuqur o'rganilmoqda. Shu bois, sachratqining tarkibidagi faol komponentlarni ilmiy asoslangan holda o'rganish, farmatsevtik vositalar sifatida foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Farmakologik faol moddalar tarkibi

Sachratqidan olinadigan smola — bu qattiq, sarg'ish-to'q jigarrang rangli, achchiq hidi bor modda bo'lib, quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

Efir moylari (4–10%) — asosan α -pinene, seskiterpenlar

Asa-foetidin — spazmolitik va yallig'lanishga qarshi ta'sirga ega

Ferulasit va feruloksid — antioksidant va antibakterial xususiyatlar beradi

Kumarin birikmalari — qon aylanishini faollashtiradi

Glyukozidlar, taninlar va smola birikmalari

Biologik faol moddalarning ta'sir mexanizmi ferment tizimlar, nerv impulslarining uzatilishiga va mushaklar spazmini yengillashtirishga qaratilgan.

An'anaviy xalq tabobatida qo'llanilishi

Sachratqi qadimdan hind, fors, tibet, xitoy va Markaziy Osiyo tibbiyot an'analariida keng qo'llangan:

Oshqozon-ichak muammolari: meteorizm, og'ir hazm, ich ketish

Tinchlantiruvchi: asab tizimi kuchlanishida (histeriya, nevroz)

Antiseptik: yaralar, og'riqli bo'g'imlarga surtiladigan malhamlar

Bola tushishining oldini olishda: ayollar salomatligida
Zaharlanishga qarshi vosita: antitoksik ta'sirda ishlatilgan
O'simlik Hindiston va Eron farmakopeyalarida qadimdan ro'yxatga olingan.

Zamonaviy farmatsevtik qo'llanilishi

So'nggi o'n yilliklarda sachratqining biologik faol komponentlari asosida ishlab chiqarilayotgan farmatsevtik vositalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

a. Tabletk va siroplar

"Asa-drops" (Hindiston): ovqat hazmiga yordam beradi

"Ferulax": ichak spazmlariga qarshi

"Asafoetida tincture" – kuchli spazmolitik va antinevrotik vosita

b. Mahalliy surtmalar va malhamlar

Mushak og'rig'i, artrit va nevrallgiyalar uchun

Og'iz bo'shlig'i infeksiyalarida antiseptik vosita sifatida

c. Ilmiy tadqiqotlarda sinalayotgan yo'nalishlar

Saraton hujayralariga qarshi faol efir birikmalar (2019-yilgi Hindiston tibbiyot universiteti tadqiqoti)

Viruslarga qarshi komponentlar — ayniqsa, A va B gepatit viruslariga qarshi

Farmakodinamik va farmakokinetik xususiyatlar

Sachratqidan olingan smolaning faol moddalari:

Og'iz orqali qabul qilinganda — me'da-ichak traktida tez so'riladi

Yarim chiqish davri: 2,5–3,5 soat

Jigar orqali biotransformatsiyalanadi

Chiqarilish yo'li: siydik va najas bilan

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sachratqi preparatlari salbiy ta'sirni kam keltirib chiqaradi, ammo me'da yarasi va homiladorlikda ehtiyotkorlik talab etiladi.

Ilmiy tadqiqotlar

Tadqiqot nomi	O'tgan yili	Natija
AyurMed Study (Hindiston)	2021	200 bemorda meteorizm simptomlarini 75% kamaytirdi
ToshPTI va BioFarm Lab (O'zbekiston)	2022	Sachratqi damlamasi ich ketish holatlarini 4 kun ichida tikladi
WHO Fitoterapiya bo'limi	2020	O'simlikdan olingan smola antibakterial vosita sifatida ro'yxatdan o'tkazildi

=====

Xulosa. Ferula assa-foetida o'simligining smolasi va efir moylari zamonaviy farmatsevtikada yuqori qiymatga ega. Undan olinadigan biologik faol moddalar asosan oshqozon-ichak tizimi muammolari, yallig'lanish va spazmlarni davolashda qo'llaniladi. Ilmiy tadqiqotlar, klinik sinovlar sachratqining dorivor imkoniyatlari keng ekanligini ko'rsatmoqda. Kelajakda bu o'simlik asosida yaratilgan mahalliy preparatlar O'zbekiston farmatsevtika sanoatining muhim tarkibiy qismiga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. WHO Monographs on Selected Medicinal Plants, Vol. 4. Geneva, 2020
2. Tursunov M.M. "Farmakognoziya va dorivor o'simliklar". Toshkent, 2019
3. AyuMed Journal, Vol. 12, 2021 – Clinical Evaluation of Asafoetida Drops
4. BioFarm Laboratory – "Pharmacological study of Ferula", Toshkent, 2022
5. Indian Materia Medica – K.M. Nadkarni, 2018 edition